

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ТЕРМІНОЗНАВСТВА

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ХІМІЧНОЇ НОМЕНКЛАТУРИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ

Ванько Р.

Національний університет «Львівська політехніка»

Інститут хімії та хімічних технологій

Roksolianavanko@gmail.com

Науковий керівник – **Харчук Л. В.**, к. ф. н., старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Серед актуальних проблем сучасного українського мовознавства однією з основних є проблема становлення і розвитку науково-технічної мови. Стрімкий розвиток науки й техніки вимагає від науковців удосконалення національної терміносистеми та її уніфікації з міжнародною.

Як зазначає Г. Наконечна, українська хімічна термінологія сформувалася в результаті взаємодії гетерогенних екстралінгвістичних факторів та загальних тенденцій розвитку національної мови [3, с. 1]. Опис і мовознавчий аналіз вищезазначеної термінології, а також дослідження її проблем на різних етапах її розвитку репрезентовано у розвідках В. Левицького, І. Горбачевського, О. Курило, М. Вікула, А. Вовка, А. Зелізного, М. Ганіткевич, Г. Наконечної, Н. Цимбал, Д. Трефілова, Ю. Усманського та інших.

Мета нашого дослідження – систематизувати погляди науковців щодо класифікації хімічної номенклатури на сучасному етапі її розвитку, адже фахівець, який працює у галузях, пов'язаних з хімією, зобов'язаний і знати принципи побудови номенклатури, і правильно, доречно їх застосовувати. Розвиток та поширення уніфікованої, зрозумілої, грамотно перекладеної та трансформованої хімічної номенклатури є вкрай важливою та необхідною передумовою для ефективної міжнародної комунікації та уникнення непорозумінь з іноземними колегами, що й надалі залишається актуальним питанням сьогодення.

Як зазначають науковці, хімічна номенклатура – це сукупність правил назвоутворення окремих сполук та їх класів [3]. Номенклатура хімічних речовин має статус Державного стандарту України – «Елементи хімічні, речовини прості. Терміни та визначення основних понять. Умовні позначення» (ДСТУ 2439-94) (1994 р.). Сучасна но-

менклатура хімічних сполук складається з трьох частин: тривіальної (народної, історичної, специфічної для кожної мови), раціональної та систематичної (міжнародної, IUPAC).

Тривіальні, або емпіричні, назви сполук були першими, які надавали речовинам згідно з природними джерелами одержання (*яблучна, молочна, бурштинова, винна кислоти, сечовина, індиго* тощо), методами одержання (*сірчаний ефір – етер, одержаний за наявності сульфатної (сірчаної) кислоти; пірвиноградна кислота, одержана за допомогою піролізу* тощо), ім'ям першовідкривача (*реактив Грін'яра, спирт Фаворського, кетон Міхлера* тощо). Це давні, досить образні, але безсистемні назви. До них також належать такі популярні назви, як *нашатирий спирт, аміачна вода, соляна, сірчана, азотна, вугільна кислоти*. Ці терміни можна часто спостерігати у шкільних підручниках, проте зазначимо, що вони наразі не є офіційними, тож вважаємо, що натомість більш доречно і правильно використовувати такі назви: *гідроксид амонію, хлоридна, сульфатна, нітратна, карбокатна кислоти* відповідно.

Раціональна номенклатура – (від лат. Ratio – розум) базується на деяких аспектах теорії будови органічних сполук. У рамках цієї номенклатури певні класи сполук розглядають з погляду поняття про гомологічні ряди. За основу беруть назву першого члена гомологічного ряду, а всі інші члени цього ряду розглядають як відповідні похідні. Для насичених вуглеводнів давно стали звичними *метан, етан, пропан, бутан*, а також *ізобутан, ізопентан і неопентан*, які не вимагають будь-яких удосконалень. Саме ці тривіальні назви покладено в основу назв вуглеводневих замісників.

Зауважимо, що і тривіальна, і раціональна номенклатури неуніверсальні, оскільки вони не дають змоги розв'язати важливу проблему номенклатури – дати однозначну назву для будь-якої довільно вибраної сполуки. Для цього й була створена систематична номенклатура. Вона утворює найбільш правильні назви сполук. Їх час від часу коректують з метою вдосконалення. Рекомендації IUPAC 1993 року дозволяють використовувати деякі *тривіальні* назви для вуглеводнів та їхніх функціональних похідних. Це робить номенклатуру органічних сполук більш гнучкою і зрозумілою, зберігає традиції, що склалися впродовж десятків років у багатьох наукових центрах світу.

Як відомо, чинні правила систематичної номенклатури IUPAC було створено для англосмовної наукової літератури на базі грецьких і латинських числівників та інших частин мови [1]. Перехід до українських назв, що відповідають правилам IUPAC, полягає в трансформації англійського слова-терміна на українському мовному ґрунті.

Ще в 30-ті роки ХХ ст. українська хімічна термінологія орієнтувалась на міжнародні стандарти, створюючи на їх основі з використанням національних ресурсів української літературної мови власну термінологію [1].

Отже, на сучасному етапі розвитку української хімічної термінології спостережено використання тривіальної, раціональної та систематичної номенклатури. Стрімкий поступ хімічної галузі, євроінтеграційні процеси у її розбудові однозначно призводять до посиленого інтересу і тяжінню досліджуваної термінології до міжнародних стандартів. Це відбивається на лексико-дериваційних особливостях термінів зазначеної галузі, що викликає жваві дискусії серед фахівців щодо раціональності використання тієї чи тієї номенклатури. Вирішення цих проблем диктують необхідність узгодженості науковців у дослідженні української хімічної термінології.

Література

1. Корнілов М., Голуб О., Гордієнко О., Толмачова В., Ковтун О. *Проблеми трансформації хімічних термінів*. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/15345/1/24-110-114.pdf> (дата звернення: 27.03.2019 р.).
2. Ластухін Ю. О., Воронов С. А. *Органічна хімія : підручник для студентів хіміко-технологічних спеціальностей вищих технічних закладів освіти*. Львів: Центр Європи, 2006. 867 с.
3. Наконечна Г. В. *Формування і розвиток української хімічної термінології: автореф. дис... канд. філол. наук: спец.: 10.02.01 / Інститут української мови НАН України*. Київ, 1994. 17 с.

ОСОБЛИВОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ КІБЕРНЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Мальцева Н.

Національний університет «Львівська політехніка»
Інститут комп'ютерних технологій, автоматики та метрології
01-10-00@ukr.net

Науковий керівник – **Харчук Л. В.**, к. ф. н., старший викладач кафедри української мови Національного університету «Львівська політехніка»

Сучасний період державотворення України характеризується поступовим формуванням комплексних підходів до національної